

Költő László (Kaposvár):

Kaposvár legkorábbi Árpád-kori temetője *(Kaposvár-Kertészet, Ezüsthárs lakótelep)*

Az 1970-es évek óta ismert ((ECSEDY, 1972, 1973; HORVÁTH- HROTKÓ- KLING, 1974; BÁRDOS, 1978). őskori településjelenségeitől északra az úgynevezett „Ezüsthárs” lakótelep telekkialakítása, közművesítése során előkerült Árpád-kori temető közművek által bolygatott területének feltárását 2005-ben végeztük el, melynek eredményéről a Somogyi Múzeumok Közleményei 18. kötetében számoltunk be (KÖLTŐ-BAJZIK, 2008).

Későbbiekben számítani lehetett rá, hogy a kialakított építési telkek beépítésének kezdetekor a fel nem tárt temetőrész feltárására is szükség lesz. Erre 2010-ben, illetve 2011-12-ben került sor. 2010-ben a 6268/11. és 26. helyrajzi számú telkeken, 2011-12-ben a 6268/12. helyrajzi számú telken folytattunk feltárást. Ezzel sikerült meghatározni a temető DNy-i és ÉK-i sarkát, valamint az É-D-i kiterjedését (1. ábra).

Az építési telkek alatti temetőrész feltárása során további 209 sír, így eddig összesen 341 sír került elő. Közük három kettős sír (279., 434., 425.), és két meghatározhatatlan korú állat (kutya)-temetkezés volt. Az újabban feltárt sírok közül 78 volt melléklet nélküli, tehát összesen 152 sír.

A 6268/12. helyrajzi számú telken, az Árpád-kori temető K-i széle alatt egy késő avar kori temető sírjait találtuk meg. Az eddig feltárt 341 sírből 26 bizonyult avar korinak. Az avar temető elhelyezkedésének érdekessége, hogy a két temető „találkozásánál”, bár az avar sírok egyértelműen mélyebbek, és az Árpád-koriak alatt foglalnak helyet, tájolásuk beleilleszkedik az Árpád-kori sírok K-Ny-i tájolási rendjébe, K felé haladva fokozatosan „fordulnak el” ÉNy-DK irányba.

Az Árpád-kori temető leleteinek legtöbbje a később feltárt részben is az általános, a kora jellemző típusok. „S” végű karikák, huzal fülbevalók, gyűrűk. Némelyik sírban több gyűrűt is találtunk, gyakori volt a 2 gyűrű viselése. Ebben a temetőrészben több volt az ezüsből készült tárgy („S” végű karikák, gyűrűk). Ezekon kívül több archaikus vonás is jelentkezett (csüngős ingnyak veretek, stilizált állatfejes bronz karperec). Összesen négy újabb érmét találtunk, szt. István és I. András ezüst dénárjait. A 252. sz. sírban sodrott nyakperec, stilizált állatfejes karperec, gyűrű és „S” végű karika mellett 5 db ónozott bronzból készült csüngős, és egy db csüngő nélküli ingnyak veret került elő. (2. kép)

Hasonló díszeket találtunk a 329. és a 418. sz. sírban (előbbiben a koponya jobb oldalán egy nyílcsúcs is volt). A 379. sz. sírban csüngős ingnyak-veret csüngő tagja volt ezüst fóliás hordó alakú gyöngyökkel nyakláncban. A 381. sz. sírban kis méretű vastag „S” végű karikákból (9 db) álló fejék volt, fóliás gyöngyökből álló nyaklánc kíséretében (3. kép).

Szokatlan összeállítású a 334. sz. sírban talált, 5 db lunulából, 2 db bronz csörgőből és ezüsthálás apró gyöngyökből összeállított nyakék (4. kép).

A 287. sz. sírban egy-egy pár arany, és aranyozott ezüst „S” végű karikát, ezüst gyűrűt, és egy rossz megtartású, egyelőre meghatározhatatlan, kisméretű, ezüst pénzérmét találtunk. (5. kép)

A sírok viszonylag sekélyen feküdtek, a vázakat a korábbi talajművelés erősen roncsolta, valamint az egyébként is agyagos, agresszív talajba juttatott vegyszerek hatása következtében a csontok jelentős része felszívódott. Koporsó nyomait továbbra sem lehetett megfigyelni, néhány esetben viszont a csontváz helyzete arra utalt, hogy az elhunytat valamibe betekerve helyezhették sírba. A vázak hátán fekvő, nyújtott helyzetűek voltak, egy-egy esetben figyelhetünk meg kissé zsugorított helyzetű (jobb oldalára történt), valamint ún. „béka” helyzetű fektetést (6. kép). Az alkarokat általában könyökben különböző mértékben behajlították, néhány esetben mindkét kar a vállhoz, illetve a mellkason keresztben az áll alá volt behajlítva.

Az avar kori sírok jellemző leletei az ovális karikájú, lengő csüngős fülbevalók, esztergált csont, illetve vas csőből készült tűtartók, poncolt díszű bronz karperecek, dinnyemag alakú, és többtagú rúdgyöngyök, öntött veretes övgarnitúrák. Ez utóbbiak között különleges, vidékünkön szokatlan formájú csüngővel szerelt veretek is előfordultak (345. sz. sír). (7. Kép). A veretes sírokat az Árpád kori temetőtől távolabb eső területen, a 6268/12 hrsz-ú telek keleti vége felé találtuk. Az Árpád kori temetővel érintkező részen csupán a nőket temették felékszerezve, gazdag mellékletekkel, a férfi sírok általában melléklet nélküliek voltak, illetve egy-egy vas kés fordult elő bennük. A nők sírjában több esetben fordult elő mellékletként tojás (307., 349., 429. sz. sír) (8. kép)

Érdekes a gyöngycsüngős és az „S” végű fülbevalók együttes előfordulása. (A 429. sz. sírban egymásba fűzve került elő mindkét fülben egy-egy „S” végű és gyöngycsüngős fülbevalópár, a 437. sírban spirálcsüngős fülbevaló volt „S” végű karikával együtt.)

A 305. sz. sírban a váz jobb térdje mellett bronz pántos fa vödöröske maradványait találtunk. A 402. sz. sírban szokatlanul nagy méretű, hólyagos többtagú gyöngyök voltak (9. kép)

Az avar kori temetkezések minden esetben koporsósak, a sírok mindkét vége lemélyített, 1-2 esetben sírépítmény megléte valószínűsíthető (a sírgödör sarkaiban, illetve oldalában cölöpnyomok – 355. sz. sír). (10. kép) A koporsók általában ácsoltak voltak, egy esetben találtunk koporsóvasalásokat (374. sz. sír). Ez utóbbi sír formája eddig párhuzam nélkül áll, „álpadmalyosnak” neveztem el, ugyanis a sírgödör mindkét hosszanti oldalában (a bal oldaliban szélesebb) padmalyt alakítottak ki, azonban annak mérete nem volt elegendő a koporsó befogadására, a koporsót a fő aknában helyezték el. (11. kép)

A temető feltárását a 6268/12 hrsz-ú telken anyagi lehetőségek hiányában kénytelenek voltunk úgy végezni, hogy a magasan fekvő Árpád-kori temetőrészt teljes egészében feltártuk ugyan, de a mély avar kori sírok közül csupán azokat tártuk fel, amelyek várhatóan az épülő ház alá kerülnek, és ezáltal megsemmisülnének, illetve a későbbi kutatás számára elérhetetlenné válnának.

Az Árpád kori temetőt archaikus vonásai, a benne előkerült leletek alapján Kaposvár közigazgatási területén előkerült legrégebb ilyen korú temetőnek tarthatjuk

Irodalomjegyzék

- Bárdos E. 1978: Jelentés a Kaposvár határában, a kaposmérői Latinka MgTsz. területén végzett leletmentésről. – Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Adattár IV/1/980/b
- Ecsedy I. 1972: Ásatási napló Kaposvár-Mátyás u. lelőhelyen 1972. szeptember hónapban végzett szondázó ásatásról. – Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Adattár IV/1/260/b
- Ecsedy I. 1973: Beszámoló a Kaposvár-Mátyás u. – Somogy Megyei Tanács Dísznövénytermesztő telepén végzett szondázó ásatás eredményeiről. – Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Adattár IV/1/260/a
- Horváth L., Hrotkó Zs. & Kling J. 1974: A Kaposvár – Városi Kertészet terepbejárási jelentése. – Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Adattár IV/1/317/a
- Költő-Bajzik, 2008: Költő László & Bajzik Annamária: Kora Árpád-kori temetőrészlet egy kaposvári lakóparkban. Előzetes jelentés az Ezüsthárs lakópark közműberuházások által érintett területének régészeti feltárásáról - Early Árpád-era cemetery section in a housing park in Kaposvár. Preliminary report on the archaeological survey of areas affected by public utilities instalment in the Ezüsthárs housing block (SMK18, 2008. 171-224.)